

торгових майданчиках вказує на попит учасників ринку на такі можливості, і можна стверджувати, що даний дериватив займе провідні позиції у наборі інструментів вітчизняного інвестора.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
2. *Синотина Т.* Золотые фьючерсы в России и в мире / Т. Синотина // Рынок ценных бумаг. — 2007. — № 5. — С. 28—32.
3. *Кутейников К.* Инвестиции в золото как альтернатива покупки ценных бумаг / К. Кутейников // Рынок ценных бумаг. — 2008. — № 4. — С. 24—26.
4. *Мороз И.* Не все то золото, что блестит. Почему фьючерсные и опционные контракты на FORTS — лучший способ вложения денег в драгоценные металлы, в частности в золото / И. Мороз // Рынок ценных бумаг. — 2008. — № 8. — С. 30—34.
5. *Скалон В.* Золото за 5 % / В. Скалон // Futures&Options. — 2008. — № 4. — С. 44—48.
6. Національний банк України / Сайт у мережі Інтернет. — www.bank.gov.ua.
7. *Святненко А.* «Золота лихоманка». Як заробити на золоті в Україні // Дзеркало тижня. — <http://www.dt.ua/2000/2675/70956/>.

Стаття надійшла до редакції: 15.01.2011 р.

УДК 368.334.021:351

Д. В. Гаманков, аспірант кафедри фінансів
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена формуванню нормативно-правового забезпечення спільного страхового ринку країн Європейського Союзу. Розглянуто зміст основних Директив Європейського Союзу, які регламентують страхову діяльність.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державне регулювання страхової діяльності, Директиви ЄС, Європейський Союз, страховий ринок, страхування.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена формированию нормативно-правового обеспечения общего страхового рынка стран Европейского Союза. Рассмотрено содержание основных Директив Европейского Союза, регламентирующих страховую деятельность.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: государственное регулирование страховой деятельности, Директивы ЕС, Европейский Союз, страховой рынок, страхование.

ABSTRACT. The article deals with the development of the legal framework of EU common insurance market. Contents of the basic Directives of EU, which regulate insurance activity, have been examined.

KEY WORDS: state regulation of insurance activity, Directives of EU, European Union, insurance market, insurance.

Одним із важливих завдань європейської економічної інтеграції, до якої прагне Україна, було створення єдиного ринкового простору, в тому числі єдиного страхового ринку. Такий ринок забезпечує свободу пересування страхових послуг та страхових капіталів, і таким чином, завдяки вільній конкуренції, відбувається ефективний розвиток страхового сектору економіки кожної конкретної країни, яка є членом Європейського Союзу. Саме тому вивчення досвіду ЄС щодо етапів та напрямків формування законодавчо-правового забезпечення страхового ринку набуває особливої актуальності.

Початком процесу формування єдиного страхового простору на території Європи й спільного страхового законодавства стало укладення в березні 1957 року Римського договору, який закріпив принципи вільного руху капіталів та послуг, свободи організації, вільного руху працівників, вільного руху товарів.

Процес формування спільного страхового ринку — це процес безперервний, і він не може бути швидким, оскільки кожна країна — член Євросоюзу має свої історичні особливості, соціально-економічну інфраструктуру, законодавство, місце у міжнародному розподілі праці. Все це безпосереднім чином позначалося на специфіці національних страхових ринків. Відрізнялися нормативно-правова база страхової діяльності, умови створення страхових компаній, система страхового нагляду, оподаткування страховиків. Тому при формуванні єдиного страхового ринку ЄС потрібно було вирішити двоєдине завдання: а) забезпечення свободи діяльності страховиків у всіх країнах ЄС; б) гармонізація страхового законодавства. На наш погляд, є всі підстави стверджувати, що це завдання вирішується успішно.

У країнах, що входять до Європейського Союзу, уніфіковано організаційні та фінансово-правові норми, на основі яких функціонують національні страхові ринки і здійснюється їх державне регулювання, в тому числі: законодавчі вимоги до страхових компаній; процедуру ліцензування страхової діяльності, порядок призупинення й відкликання ліцензій; контроль за фінансовим станом страховиків; склад страхових технічних резервів та порядок їх формування і розміщення; оцінку активів і зобов'язань страховиків; фінансову та статистичну звітність страхо-

вих компаній; вимоги до страхових брокерів та порядок їх реєстрації тощо.

Отже, законодавчо-правове забезпечення спільного страхового ринку країн Євросоюзу вже тепер перебуває на високому рівні, охоплюючи усі важливі аспекти діяльності суб'єктів ринку та побудови державного нагляду у цій сфері. Воно формувалося поступово, за допомогою прийняття спеціальних Директив ЄС, які закладали спільні вимоги до ведення страхової діяльності на внутрішньому ринку країн-членів і узгоджували ключові правила поведінки на ринку. Виокремлюють три покоління таких Директив [1, с. 462; 2, с. 4; 3, с. 858].

У базових Директивах Першого покоління: Directive 73/239/ЕЕС Перша Директива ради «Про узгодження законів, правил і адміністративних положень щодо заснування та ведення страхового бізнесу, відмінного від страхування життя» та Directive 79/267/ЕЕС «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень щодо започаткування та здійснення діяльності страхування життя», прийнятих, відповідно, у 1973 та у 1979 рр., було унормовано:

- єдину термінологію, яка застосовується в законодавстві, що регулює страхову діяльність у країнах Європейського Союзу;
- принцип поділу страхових організацій на організації, що здійснюють страхування життя та ризикове страхування;
- єдину класифікацію видів страхування зі страхування життя і з ризикового страхування;
- однакові вимоги до формування й складу страхових резервів;
- однакові вимоги до розміщення активів, що покривають страхові резерви;
- єдиний підхід до обчислення маржі платоспроможності й гарантійного фонду страхової організації.

Ці дві базові директиви стали основою для ведення страхового бізнесу на страховому ринку Євросоюзу, разом з тим, їх положення постійно розширювалися та доповнювалися іншими директивами:

- Directive 73/240/ЕЕС «Про скасування обмежень на свободу заснування страхового бізнесу, відмінного від страхування життя»;
- Directive 78/473/ЕЕС «Про узгодження законів, правил і адміністративних положень щодо співстрахування»;
- Directive 84/641/ЕЕС; Directive 87/343/ЕЕС; Directive 87/344/ЕЕС — ними було внесено зміни до Директиви 73/239/ЕЕС стосовно страхування, відповідно: туристів; кредитів та морських ризиків; юридичних (судових) витрат;
- Directive 77/92/ЕЕС, Директива стосовно страхових агентів та брокерів.

Окремо слід відзначити прийняття в цей період двох директив щодо бухгалтерського обліку та звітності страховиків:

- Directive 78/660/ЕЕС «Договір про річні звіти певних типів компаній»;

- Directive 83/349/ЕЕС «Договір про консолідовані звіти».

Директиви *Другого покоління*: Directive 88/357/ЕЕС Друга Директива Ради «Про введення норм, що сприяють здійсненню права свободи надання послуг», яка внесла зміни до Директиви 73/239/ЕЕС та Directive 90/619/ЕЕС Директива Ради «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосуються прямого страхування життя», прийняті, відповідно, у 1988 і у 1990 рр., запровадили регламентацію у страховому законодавстві Європейського Союзу:

- єдиних принципів оцінки фінансового стану страхових організацій;

- класифікацію ризиків у ризиковому страхуванні на великі ризики (промислові, комерційні й фінансові ризики вище певного рівня) та масові ризики (ризики окремих споживачів);

- класифікацію ризиків у страхуванні життя залежно від активного й пасивного принципу страхування життя, а саме: якщо ініціатива укладання договору страхування належить страховій організації, то діє принцип активного надання послуг, а якщо ініціатива укладання договору належить страхувальникові, то діє принцип пасивного надання послуг;

- застосування правил страхового нагляду залежно від виду ризику: а) при страхуванні великих ризиків ризикового страхування та для пасивного страхування життя наглядові функції здійснює орган держави розташування головної компанії; б) при страхуванні масових ризиків ризикового страхування і для активного страхування життя наглядові функції здійснює орган держави місцезнаходження об'єкта страхування.

Директиви другого покоління торкалися питань, не врегульованих Директивами першого покоління. В цей же період приймалися й інші директиви, котрі змінювали та доповнювали норми базових Директив першого та другого поколінь, а також розвивали інші напрямки законодавчого унормування діяльності страховиків:

- Directive 90/618/ЕЕС «Щодо страхування відповідальності власників транспортних засобів», якою було внесено зміни до Директиви 73/239/ЕЕС та 88/357/ЕЕС;

- Directive 91/674/ЕЕС «Щодо страхової звітності» («The European Insurance Accounts Directive»/IAD), якою унормувались вимоги відносно річних та консолідованих звітів страхових підприємств. До

прийняття цієї директиви звітність страхової компанії була подібна до звітностей інших підприємств і включала в себе баланс підприємства, звіт про фінансові результати та звіт про доходи та витрати підприємства. Основною метою IAD була гармонічна презентація та запровадження нових принципів та правил звітності страхових компаній на території Європейського Союзу. Вона встановила новий обов'язковий формат відображення результатів ведення бізнесу як для ризикового страхування, так і для страхування життя;

- Directive 91/675/ЕЕС, відповідно до якої був створений Комітет зі страхування (Insurance Committee / IC) — регуляторний та законодавчий орган управління;

- Directive 98/78/ЕС «The Insurance Groups Directive» стосовно додаткового нагляду за страховими компаніями, що є членами страхової групи. Ця директива перешкоджає страховикам — членам страхової групи використовувати один і той же капітал кілька разів для покриття вимог платоспроможності різних членів групи.

Директиви **Третього покоління** Directive 92/49/ЕЕС «Третя Директива Ради про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосувалися страхування іншого, ніж страхування життя, що внесла зміни до Директив 73/239/ЕЕС та 88/357/ЕЕС», та Directive 92/96/ЕЕС «Третя Директива Ради про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосувалися прямого страхування життя та змін у Директивах 79/267/ЕЕС, 90/619/ЕЕС»).

Прийняті в 1992 році, ці дві директиви завершили процес створення основ правового регулювання єдиного страхового простору. У Директивах Третього покоління регламентовано:

- систему «Європейський паспорт» (або принцип home country control), що ґрунтується на концепції «єдиної ліцензії» для страхових організацій держав ЄС;

- взаємне визнання систем правового регулювання страхової діяльності держав ЄС;

- здійснення нагляду за діяльністю страхових організацій, включаючи її фінансово-правове регулювання, органами держави реєстрації страховика, незалежно від диференціації страхових ризиків, запроваджені Директивами Другого покоління;

- лібералізацію інвестування коштів страхових резервів і гарантійних фондів страхових організацій. Інвестиційна діяльність страхової компанії регулюється фінансово-правовими нормами, що містяться в законодавстві держави, на території якої вона заснована, а не нормами держав, де страхова компанія фактично здійснює страхову діяльність.

Відповідно до Директив Третього покоління, страховим організаціям держав ЄС, заснованим на території однієї з держав і підконтрольним органам страхового нагляду цієї країни, надається право здійснення страхової діяльності на території будь-якої іншої країни Європейського Союзу без попереднього схвалення цієї діяльності органами страхового нагляду іншої країни.

Директиви Третього покоління практично повністю скасували необхідність попереднього затвердження договірних умов страхування, страхових полісів і шкали страхових тарифів з наглядовими органами держав ЄС. Також визначено, що фінансовий нагляд за діяльністю страхової організації, включаючи її представництва і філії, повинен здійснюватися виключно органами держави, на території якої вона заснована. Це положення є другою необхідною й достатньою умовою поряд з ліцензією, яка діє на території всіх держав ЄС, для забезпечення свободи надання страхових послуг на страховому ринку ЄС.

Слід зазначити, що Директиви першого, другого і третього покоління зазнали протягом останніх двадцяти років суттєвих змін та доповнень. Головні з них такі.

У 1995 р. прийнято Directive 95/26/EC «Щодо внесення зміни до Директив 73/239/EEC, 92/49/EEC, 79/267/EEC та 92/96/EEC» після міжнародного інциденту з The Bank of Credit and Commerce International (BCCI) [4].

У 2000 р. набула чинності Directive 2000/64/EC «Щодо внесення зміни до Директиви 92/49/EEC та 92/96/EEC стосовно обміну інформацією із країнами третього світу».

У 2001 р. запроваджено Directive 2001/17/EC «Стосовно реорганізаційних та ліквідаційних заходів щодо страховиків», відповідно до якої зазначені заходи належать до виключної компетенції відповідних органів країни реєстрації страховика. Процес має відбуватися згідно його національного законодавства.

У 2002 р. прийнято кілька важливих директив, у т. ч. Directive 2002/83/EC Директива Європейського Парламенту та Ради щодо страхування життя (перероблена версія), яка замінила Directive 92/96/EEC (Третю Директиву Ради щодо страхування життя), скасувавши її [5]; Directive 2002/13/EC запровадила зміни до Директиви 73/239/EEC у частині визначення маржі платоспроможності для страховиків, що здійснюють страхування інше, ніж страхування життя; Directive 2002/87/EC «стосовно додаткового нагляду за кредитними установами, страховими компаніями та інвестиційними компаніями, що перебувають у фінансовому конгломераті, та змін у директиви 73/239/EEC, 79/267/EEC, 92/49/EEC, 92/96/EEC, 93/6/EEC,

93/22/ЕЕС, 98/78/ЕС та 2000/12/ЕС у зв'язку з цим»; Directive 2002/92/ЕС «Про посередницьку діяльність у страхуванні», яка замінила Directive 77/92/ЕЕС, скасувавши її.

У 2005 р. з'явилася Directive 2005/68/ЕС «стосовно перестраховування та змін до директив 73/239/ЕЕС, 92/49/ЕЕС, 98/78/ЕС та 2002/83/ЕС», яка поряд із давньою Directive 64/225/ЕЕС, якою ще у 1964 р. було скасовано обмеження на заснування перестрахової компанії та обмеження свобод надання послуг, що стосуються перестраховування та ретроцесії, унормовує наразі перестрахову діяльність на ринку ЄС.

У 2005 р., з прийняттям Directive 2005/1/ЕС, на страховому ринку ЄС було запроваджено нову організаційну структуру. Комітет зі страхування був ліквідований, і його місце зайняв Європейський комітет нагляду за страховими ринками та пенсійними схемами, який отримав набагато більше обов'язків та повноважень.

У 2009 р. було прийнято Directive 2009/103/ЕС «Motor Directive» — дуже важливу Директиву з автостраховування (кодифікована версія), яка замінила собою усі п'ять попередніх директив з автостраховування, скасувавши їх. «Motor Directive» 2009/103/ЕС встановлює правила функціонування єдиного ринку у сфері автостраховування і вважається фундаментальною засадою безперешкодного руху транспортних засобів у Євросоюзі.

Сьогодні європейське страхове законодавство базується на Директивах ЄС щодо регулювання страхової діяльності за такими напрямками [6]:

- Non-Life (Загальне, або «ризикове» страхування);
- Life (Страховування життя);
- Accounting (Бухгалтерський облік та фінансова звітність);
- e-Commerce (Електронна комерційна діяльність);
- Insurance groups (Страхові групи);
- Financial conglomerates (Фінансові конгломерати);
- Insurance mediation (Страхове посередництво);
- Motor insurance (Автостраховування);
- Reinsurance (Перестраховування);
- Solvency (Платоспроможність);
- Winding-up (Ліквідація та реорганізація страховиків);
- European Insurance and Occupational Pensions Committee (Європейський комітет нагляду за страховими ринками та пенсійними схемами);
- International agreement (Міжнародні договори).

Страхове законодавство України поки що не є таким же комплексним та всеохоплюючим. Воно має далі розвиватися і вдосконалюва-

тися з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. Проте основою успішності євроінтеграційних зусиль може стати не квапливість, а виваженість, не прагнення до формального результату, а врахування всієї сукупності реальних обставин і тенденцій. Зрештою, саме така політика відповідає справжнім європейським традиціям.

Література

1. *Леонов Д. А., Львовичкін С. В., Хоружий С. Г.* Ринок фінансових послуг: парадигма євроінтеграції: Монографія / Д. А. Леонов, С. В. Львовичкін, С. Г. Хоружий. — К.: УІРФР, 2008. — 848 с.
2. *Жилкіна М. С.* Государственное регулирование страхового рынка в зарубежных странах / М. С. Жилкіна // Финансовая газета. — № 42. — 1999. — С. 4.
3. *Страховання: [підручник] / За ред. В. Д. Базилевича.* — К.: Знання, 2008. — 1019 с.
4. *Мифы или реальность. Империя ВССИ [Електронний ресурс].* — Режим доступу: <http://www.molomo.ru/inquiry/bcci.html> — Заголовок з екрану.
5. *European Commission. Life assurance and Non-Life insurance [Електронний ресурс].* — Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/life-nonlife_en.htm — Заголовок з екрану.
6. *European Commission. Legislation in force [Електронний ресурс].* — Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/legis-inforce_en.htm#committee — Заголовок з екрану.

Стаття надійшла до редакції 14.01. 2011 р.

УДК 368.01

О. О. Гаманкова, д-р екон. наук, проф.,
професор кафедри страхування,

О. В. Мурашко, канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри страхування,

О. В. Димніч, асистент кафедри страхування,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПЦІЯ «СТРАХОВОГО ФОНДУ СУСПІЛЬСТВА» В СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ТЕОРІЇ СТРАХУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена критичному розгляду концепції «страхового фонду суспільства», яка виступає домінантою сучасної вітчизняної теорії страхування. Ця концепція екстраполює на сучасність уявлення радянської фінансової науки, які слабо корелюють із реаліями ринкової економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державна страхова монополія, марксова схема розподілу сукупного суспільного продукту, страховий ринок, страховий фонд, страхування, теорія страхування.